

Rīgā, 2016. gada 30.oktobrī

Adresāts:
SIA "Kaugas"
Reģ.nr. 52103074671
Pļavu iela 17
Liepāja LV-3411, Latvija

Kopija (elektroniski):
Dabas aizsardzības pārvalde
Baznīcas iela 7
Sigulda LV-2150, Latvija
E-pasts: daba@daba.gov.lv

JAUNGULBENES OZOLU ALEJAS IZVĒRTĒJUMS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU SAGLABĀŠANAS KONTEKSTĀ

EKSPERTA ATZINUMS
Nr. 2016/20

1. EKSPERTA ATZINUMA SAGATAVOŠANAS MĒRĶIS UN UZDEVUMI

Eksperta atzinuma sagatavošanas mērķis ir pēc SIA "Kaugas" lūguma, Dabas aizsardzības pārvaldes (turpmāk – DAP) publiskā iepirkuma "Aleju apsekošana un izvērtēšana" (Nr. DAP2016/22) (turpmāk – iepirkums) ietvaros **sniegt sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta viedokli par Jaungulbenes ozolu alejas (turpmāk – Alejas) nozīmi īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanas kontekstā**. Atbilstoši iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktajam, eksperta atzinuma sagatavošanas laikā ir pievērsta uzmanība šādiem uzdevumiem – Alejas inventarizācijas (lauka apsekojuma) laikā pārbaudīt, vai tajā ir konstatējama īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu vai šo sugu dzīvotņu klātbūtne (1), raksturot īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīvotņu kvalitāti (2), apkopot publiski pieejamajā zinātniskajā literatūrā, datubāzes un citos informācijas avotos iekļauto informāciju par Alejā līdz šim konstatētajām īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām (3), balstoties uz iepriekš minēto informāciju, novērtēt Alejas pašreizējo stāvokli un ilgtermiņa tendences īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (4), sagatavot rekomendācijas Alejas apsaimniekošanai īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (4), kā arī sniegt Alejas pašreizējo robežu izvērtējumu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (5).

Eksperta atzinums ir sagatavots par sugu grupu – bezmugurkaulnieki. Eksperta atzinumā ir aplūkota informācija par 14.11.2000. LR MK noteikumos Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo sugu sarakstu" uzskaitītajām īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām un šo sugu dzīvotnēm. Papildus ir aplūkota informācija arī par dabiskajiem meža biotopiem (Ek u.c. 2002) un Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamajiem meža biotopiem (Auniņš 2013) raksturīgajām bezmugurkaulnieku indikatorsugām, jo tās var palīdzēt novērtēt Alejas nozīmi kopējās bezmugurkaulnieku daudzveidības kontekstā, kā arī norādīt uz atsevišķu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu klātbūtni. Informācija par citām bioloģiskās daudzveidības vērtībām, to skaitā īpaši aizsargājamajiem biotopiem nav šī eksperta atzinuma kompetencē.

Eksperta atzinums ir sagatavots divos identiskos eksemplāros (katrs uz 11 lpp.) – viens no tiem tiek iesniegts atzinuma pasūtītājam SIA "Kaugas, otrs paliek atzinuma autora rīcībā. Atbilstoši iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktajam, eksperta atzinums pasūtītājam tiek papildus iesniegts elektroniski *docx formātā. Atbilstoši 16.03.2010. LR MK noteikumos Nr. 267 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtība" noteiktajam, informācija par šo eksperta

atzinumu, kā arī atzinuma kopija elektroniskā formātā gada nogalē tiks iesniegta Dabas aizsardzības pārvaldē. Eksperta atzinums ir sagatavots atbilstoši 30.09.2010. LR MK noteikumos Nr. 925 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības" noteiktajam.

2. EKSPERTA ATZINUMA SAGATAVOŠANAS METODES

2.1. ALEJAS ĢEOGRĀFISKAIS NOVĪETOJUMS

Aleja atrodas Gulbenes novada Jaungulbenes pagastā, tās centra koordinātes (LKS-92): X657544, Y327816. Alejas ģeogrāfiskā novietojuma kartoshēma ir parādīta 1.attēlā. Aleja novietota apdzīvotā vietā – Jaungulbenē, Ozolu ielā. **Aleja ir aizsargājama, tai ir dabas pieminekļa statuss**, taču tā nav Natura 2000 teritorija un ir novietota ārpus citām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (Dabas aizsardzības pārvaldes dabas datu pārvaldības sistēma "Ozols", turpmāk - DAP Ozols).

1. attēls. Jaungulbenes ozolu alejas ģeogrāfiskā novietojuma kartoshēma (LKS-92 koordinātu sistēma). Alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 29.10.2016.). Pamatnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 29.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>. Kartoshēma sagatavota QGIS 2.12.3.

2.2. ALEJAS INVENTARIZĀCIJAS APRAKSTS

Eksperta atzinums ir balstīts uz Alejas inventarizācijā (lauka apsekojumā) dabā konstatētajiem faktiem. Aleja apsekota 17.09.2016., laika periodā plkst. 15:01-15:34. Alejas apsekošanas laikā ir silts, daļēji apmācies laiks, bezvējš. Alejas apsekošanas sezona un laikapstākļi ir piemēroti nozīmīgāko alejas apdzīvojošo bezmugurkaulnieku sugu klātbūtnes konstatēšanai. **Alejas inventarizācijā galvenās mērķsugas bija lapkoku praulgrauzis *Osmoderma barnabita* (=emerita), spožā skudra *Lasius fuliginosus* un marmora rožvabole *Liocola marmorata***. Visas trīs minētās aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas ir saistītas ar dzīviem, augošiem dobumainiem kokiem, kas ir tipiskākais aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotops alejās.

Inventarizācijā bezmugurkaulnieku sugu uzskaitēm izmantota Natura 2000 teritoriju bezmugurkaulnieku monitoringa metodikā (Vilks u.c. 2013) detalizēti aprakstītā un aleju inventarizācijai nedaudz modificētā bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu pārbaudes metode.

Uzskaites laikā eksperts lēnām pārvietojas pa aleju, apskata alejas kokus un mērķtiecīgi pārbauda īpaši aizsargājamajām sugām raksturīgos mikrobiotopus – vecus, dobumainus kokus, nokaltušus kokus, kokus ar sēņu augļķermeņiem u.c. (Telnov 2005, Vilks u.c. 2015). Mikrobiotopu pārbaudes mērķis ir aizsargājamo bezmugurkaulnieku pieaugušo indivīdu, kāpuru vai sugām raksturīgo darbības pēdu (kāpuru ekskrementu, vaboļu izskreju, sasveķojuma) meklēšana. Marmora rožvaboles klātbūtne atzīmēta tikai tādās situācijās, kad atrastas pieaugušās vaboles, to atliekas vai kāpuri. Atzinuma autora ieskatā, marmora rožvaboles klātbūtne nav pārliecinoši pierādāma, balstoties tikai uz kāpuru ekskrementiem, jo tie ir līdzīgi citu rožvaboļu sugu kāpuru ekskrementiem, un dažādas rožvaboļu sugas var apdzīvot vienu un to pašu atradni, vienu un to pašu koku dobumu. Īpaši aizsargājamo sugu atrašanās gadījumā, atradnes kartētas un, izmantojot GPS uztvērēju Trimble Juno 3B, atzīmētas to ģeogrāfiskās koordinātes.

Inventarizācijā noteikts, vai Alejā ir sastopama lapkoku praulgrauža (un citu kopā ar šo sugu dzīvojošo aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu) dzīvotne, kuras detalizēts apraksts ir sniegts pārskatā par Biotopu direktīvā iekļautajām un Latvijā sastopamajām bezmugurkaulnieku sugām (Vilks u.c. 2015). Dzīvotnes kvalitātes stāvokļa raksturošanai izmantoti šādi parametri – vecu, dobumainu platlapju koku klātbūtne (1), dobumaino koku daudzums (2), telpiskais izvietojums (3) un apgaismojuma apstākļi (4), kā arī platlapju koku paaudžu skaits (5). Visi konstatētie dobumainie koki, neatkarīgi no dobumu izmēriem, kartēti un, izmantojot GPS uztvērēju Trimble Juno 3B, atzīmētas to ģeogrāfiskās koordinātes. Papildus atzīmēti vēl citi dažādām aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu mikrobiotopu parametri – atsegtas koksnes, sēņu augļķermeņu, sirseņu ligzdu un sulojošo koku klātbūtne.

Aleja dažādos rakursos nofotografēta, iegūstot vispārīgas kopskata un Alejā raksturīgāko aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu tuvplāna fotogrāfijas.

2.3. KAMERĀLĀS DATU ANALĪZES APRAKSTS

Apkopota visa zinātniskajā literatūrā (galvenokārt Latvijas Entomoloģijas biedrības žurnālā "Latvijas Entomologs" publicētajos faunistiskajos materiālos, uzskaitīti atzinuma noslēgumā) pieejamā informācija par Alejā jau iepriekš zināmajām īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradnēm. Pārbaudīta DAP Ozols un dabas novērojumu portālā Dabasdati.lv esošā informācija. Alejas inventarizācijas laikā iegūtie GIS dati (aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradņu koordinātes, dobumaino koku koordinātes) apstrādāti QGIS 2.12.3. programmā. Izmantota LKS-92 koordinātu sistēma. Dobumaino koku telpiskā novietojuma, funkcionālās sasaistes raksturošanai, ap katru dobumaino koku atrašanās vietu konstruēta 300m buferzona (atbilstoši zinātniskās literatūras datiem šādā attālumā parasti spēj pārvietoties lapkoku praulgrauža pieaugušās vaboles). Aprēķināts dažādu Alejā sastopamu aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu mikrobiotopu skaits. Lai noteiktu Alejas izolācijas pakāpi lapkoku praulgrauža dzīvotņu kontekstā, izmantojot DAP Ozols datus, noskaidrota tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne un aprēķināts attālums līdz tai. Lapkoku praulgrauža dzīvotnes kontekstā, kamerāli izvērtēta Alejas tuvākā apkārtnē, balstoties uz ortofoto karšu, mežaudžu plānu informāciju.

3. VISPĀRĪGS ALEJAS UN TAI PIEGUĻOŠĀS TERITORIJAS RAKSTUROJUMS

Vispārīgs vizuāls priekšstats par Aleju iegūstams, iepazīstoties ar 2.attēlu. Aleja ir aptuveni 540m gara. Alejā aug vidēji veci un vidējas dimensijas sasnieguši ozoli, piemistrojumā – atsevišķi oši. Gan vienā ceļa pusē, gan pretējās ceļa pusēs augošo koku vainagi saskaras, veidojot alejām tipisku, vienlaidus "tunelveida" struktūru. Atsevišķi koki izzāģēti, kā rezultātā Alejā veidojas nelieli pārrāvumi. Aleja novietota uz vairāk vai mazāk līdzena reljefa, abpus asfaltētam ceļam. Koki aug aptuveni 3m attālumā no ceļa braucamās daļas. Alejas apsekošanas laikā uz ceļa novērota vidējas intensitātes transportlīdzekļu kustība. Līdzās Alejai atrodas gājēju celiņš. Aleja atrodas apdzīvotā vietā, alejas dienvidu daļā tai pieguļ dzīvojamā apbūve.

2.attēls. Vispārīgs Jaungulbenes ozolu alejas izskats 2016.gada 17.septembrī. Augšā – ar skatu uz Gulbenes-Madonas dzelzceļa līnijas pārbrauktuvi, apakšā – ar skatu virzienā uz Jaungulbenes pils parku. Alejā aug vidēji veci un vidēju dimensiju ozoli. Aleja ir nesen izkopta – izzāgēti atsevišķi koki, apzāģēti zari. Alejai vienā pusē ir samērā jaunu egļu radīts noēnojums, otrā pusē iestādīta jaunu eglīšu rinda. Alejai ir maz dobumainu koku un praktiski nav atmirušās koksnes, tādēļ pašreiz tā aizsargājamo bezmugurkaulnieku kontekstā vērtējama kā viduvējas kvalitātes aleja. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

4. ALEJAS INVENTARIZĀCIJAS REZULTĀTI

4.1. KONSTATĒTĀS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMĀS BEZMUGURKAULNIEKU SUGAS

Alejā ir konstatēta viena īpaši aizsargājamā bezmugurkaulnieku suga – spožā skudra (viens apdzīvots koks alejas ziemeļu daļā, netālu no dzelzceļa pārbrauktuves) (3.attēls). Alejā koku dobumos ir atrasti nenoteiktu rožvaboļu sugu kāpuru ekskrementi. Citas īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas, kā arī dabisko meža biotopu un Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo biotopu bezmugurkaulnieku indikatorsugas inventarizācijā pašlaik nav konstatētas.

4.2. KONSTATĒTĀS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU DZĪVOTNES

Alejā ir konstatēta potenciāla lapkoku praulgrauža (un citu ar to saistītu, dobumainus kokus apdzīvojošo aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu) dzīvotne (2.attēls), jo sastopami dobumaini platlapji. Kopumā inventarizācijā uzkartēti 18 dobumaini koki, katrs no tiem atrodas ne tālāk kā 300m līdz kādam citam dobumainam kokam (3.attēls). Kopumā dobumainie koki Alejā ir izvietoti samērā vienmērīgi. **Dobumu izmēri pārsvarā ir nelieli, lielu dobumu nav daudz.** Kopumā Alejai ir raksturīgi vidēji labi izgaismoti platlapji. Vienā ceļa pusē Alejai līdzās atrodas samērā jaunu egļu rinda, kas šajā pusē rada noēnojumu, savukārt otrā ceļa pusē līdzīgu egļu rinda ir nozāģēta (tāpēc šajā pusē atrodas saules labi izgaismoti ozoli), tomēr vietā atkal iestādīta jaunu eglīšu rinda (4.attēls). Krūmu un paaugas nav, alejas zemsedze tiek regulāri pļauta. Alejā aug vienas paaudzes (vidēji veci) platlapju koki.

3.attēls. Īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradņu un dzīvotnes elementu telpiskais izvietojums Jaungulbenes ozolu alejā, atbilstoši 2016.g. inventarizācijas un kamerālās analīzes rezultātiem (LKS-92 koordinātu sistēma, mērogs 1:4000). Paskaidrojumi: dzeltenas krāsas aplīši – dobumainie koki, sarkanas krāsas aplīši – inventarizācijā konstatētās īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradnes (spožā skudra *Lasius fuliginosus*), baltas krāsas četrstūri – kamerālajā datu analīzē apzinātās īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradnes (spožā skudra). Ar sarkanu līniju parādītas alejas robežas, ar dzeltenu līniju – 300m buferjosla ap uzkartētajiem dobumainajiem kokiem. Alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 29.10.2016.). Pamātnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 29.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>.

4.attēls. Jaungulbenes ozolu alejas apgaismojuma apstākļi. Vienā ceļa pusē ozolus noēno līdzās augošu, samērā jaunu egļu rinda (augšā), otrā ceļa pusē ir saules labi izgaismoti ozoli, jo līdzīga egļu rinda ir nocirsta (apakšā), tomēr vietā atkal iestādītas jaunas eglītes. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

5.attēls. Jaungulbenes ozolu alejā kokiem izzāģēti sausie zari. Alejā atmirušā koksne faktiski nav pieejama. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

Papildus dobumainiem kokiem Alejā nelielā daudzumā atzīmēti šādi īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgi mikrobiotipi – koki ar atsegtu koksni, koki ar sēņu augļķermeņiem, sulojoši koki. **Alejā praktiski nav atmirušās koksnes – nokaltušie koki un sausie zari izzāģēti** (5.attēls). Kopumā ir uzskaitīti 4 aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgi mikrobiotipu tipi.

5. KAMERĀLĀS DATU ANALĪZES REZULTĀTI

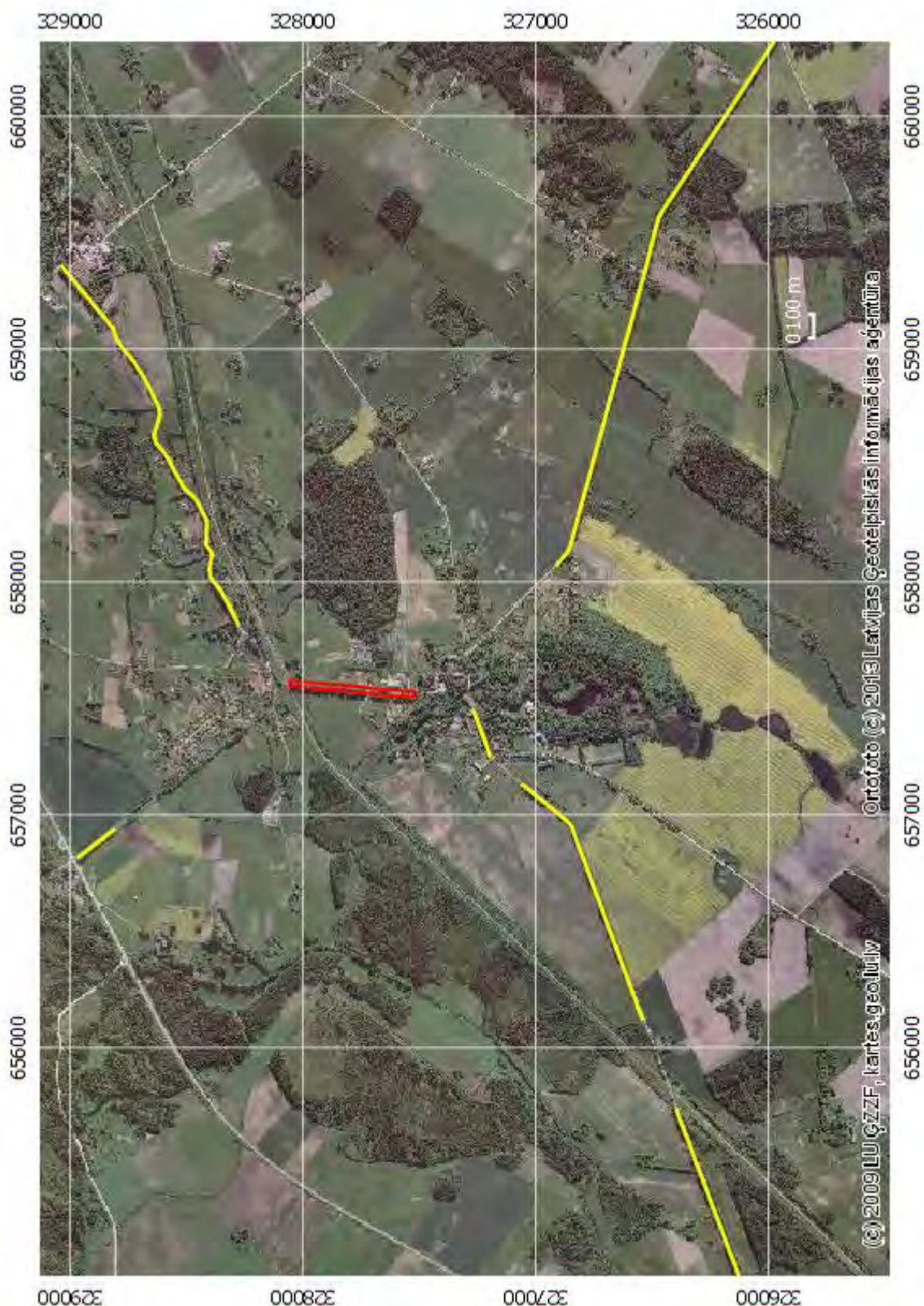
Zinātniskajā literatūrā un pārbaudītajās datubāzēs atrodama informācija par vienu šajā Alejā jau iepriekš konstatētu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu. 19.05.2012. konstatēta viena spožās skudras *Lasius fuliginosus* atradne (K.Vilks, Dabasdati.lv; DAP Ozols). DAP Ozols atzīmēta punktveida atradne, ārpus Alejas robežām (3.attēls), tomēr tā ir kļūda. Dabasdati.lv atradne attēlota kā lineārs objekts visā Alejas garumā.

Jāatzīmē, ka spožā skudra 2012.gadā konstatēta arī citās vietās Alejas apkārtnē, piemēram, pie ceļa, kas ved no Gulbenes-Madonas autoceļa uz Jaungulbeni (K.Vilks, Dabasdati.lv; DAP Ozols). Atbilstoši portāla Dabasdati.lv un DAP Ozols informācijai, citas īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas Alejas tuvākajā apkārtnē nav atrastas. Tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne ir novietota tālu, tikai aptuveni 12,5km attālumā, Dzelzavas muižas alejās (DAP Ozols). Kamerālā analīze liecina, ka potenciālas lapkoku praulgrauža dzīvotnes platības atrodas arī tuvākajā Alejas apkārtnē (<300m attālumā), Jaungulbenes pils parkā, ciema apstādījumos, kā arī plašākā apkārtnē – alejās (6.attēls).

6. ALEJAS NOZĪME ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU KONTEKSTĀ

Apkopojot Alejas inventarizācijā un kamerālajā datu analīzē iegūtos rezultātus, jāsecina, ka pašlaik Alejas teritorijā konstatēta viena īpaši aizsargājama bezmugurkaulnieku suga – spožā skudra,

kā arī sastopama potenciāla prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža (un citu ar šo sugu līdzās dzīvojošu aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu) dzīvotne.

6.attēls. Jaungulbenes apkārtnē esošās platlapju alejas, potenciālas īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīvotnes (LKS-92 koordinātu sistēma, mērogs 1:16000. Ar sarkanu līniju atzīmēta aizsargājamās Jaungulbenes ozolu alejas atrašanās vieta, pārējās ir potenciāli bezmugurkaulnieku daudzveidībai nozīmīgas alejas ar vairāk vai mazāk tipisku "tunelveida" alejas struktūru, šīs alejas nodalītas kamerālajā datu analizē, kā arī balstoties uz atzinuma autora personīgo pieredzi. Jaungulbenes ozolu alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 29.10.2016.). Pamatnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 29.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>. Kartoshēma sagatavota QGIS 2.12.3.

Spožā skudra starp aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām ir viena no Latvijā biežāk sastopamajām un plašāk izplatītajām sugām – pirms gandrīz 10 gadiem Latvijā bija zināmi 174 šīs sugas novērojumi (Kalniņš, Dreimanis 2007), pašlaik DAP Ozols datubāzē ir 291 spožās skudras novērojumi, bet portāla Dabasdati.lv datubāzē – 156 novērojumi (abas datubāzes skatītas 29.10.2016., nav pārbaudīts, vai abās vietās ir informācija par vienām un tām pašām atradnēm). Atradņu skaita pieaugums visdrīzāk ir skaidrojams ar pieaugošu novērotāju, pētnieku aktivitāti un nevis sugas populācijas lieluma izmaiņām. Spožās skudras kontekstā Alejai tāpat nav unikāla, augsta vērtība. Pašlaik Alejā turklāt ir zināms tikai viens spožās skudras apdzīvots koks, Alejas ziemeļu daļā, netālu no dzelzceļa pārbrauktuves, lai gan Alejā ir vēl citi šai sugai piemēroti koki (3.attēls). Konkrētā spožās skudras atradne pastāv jau vismaz 4 gadus (tāpat ir stabila), jo suga tieši šajā pašā vietā ir atrasta jau 2012.gadā (jāatzīmē, ka DAP Ozols neskaidru iemeslu dēļ ir kļūdaini un neprecīzi attēlota sugas atradne, ārpus Alejas robežām). Sugas atradnes 2012.gadā ir konstatētas arī Alejas apkārtnē, piemēram, otrpus dzelzceļam Madonas-Gulbenes autoceļa virzienā, kā arī Līgo ciema virzienā. Diemžēl pēdējā gada laikā Jaungulbenes un Līgo pagastos ceļa posmos, kuriem nav aizsargājama teritoriju statuss, ir nozāģēts liels dobumainu koku skaits (atzinuma autora personīgi novērojumi). Tādēļ, saglabājoties šādam riska faktoram, Alejai ir būtiska nozīme spožās sugas ilgtermiņa pastāvēšanā Jaungulbenes apkārtnē. Neskatoties uz samērā plašo izplatību, vairumā gadījumu spožā skudra ir sastopama vairāk vai mazāk tipiskā dzīvotnē, kas saistāma ar veciem dobumainiem kokiem. Jādomā arī, ka šī varētu būt viena no pirmajām aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām, kas var no jauna kolonizēt teritorijas, kur platlapju kokiem, tiem pamazām kļūstot vecākiem, sāk veidoties dobumi, no sākuma nelieli, pēc tam lielāki. Aleja pašreiz dobumainu koku veidošanās ziņā sasniegusi vecumu, kad šādi dobumi veidojas. Lielu izmēru dobumi ir maz (iespējams, atsevišķi koki ar šādiem dobumiem ir nozāģēto koku vidū, tomēr par to nav iespējams pārliecināties). Tāpēc nav pārsteidzoši, ka tieši spožā skudra ir aizsargājamā suga, kas šeit atrasta.

Alejas teritorijā ir potenciāla prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža dzīvotne, par ko liecina dobumainu koku klātbūtne. Tomēr dzīvotnes kvalitāte nav pārāk augsta – dobumi ir mazi nelielā skaitā – uzskatīti tikai 18 dobumaini koki, kas ir ievērojami mazāk kā 160 dobumaini koki, kas nepieciešami praulgrauža populācijas pastāvēšanai ilgtermiņā (Bāra u.c. 2015). Tāpat dzīvotnes kvalitāti samazina tas, ka daļu no ozoliem noēno līdzās augošu egļu rinda, Alejā ir tikai viena vecuma koki, Aleja uzskatāma par izolētu, jo tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne ir tālu, vairāk kā 12km attālumā. Tomēr jāatzīmē, ka Jaungulbenes apkārtnē ir vēl citas alejas, kas novietotas ne tālāk kā 300m viena no otras, tādēļ veido funkcionāli vienotu sistēmu. Sagaidāms, ka nākotnē Alejas lapkoku praulgrauža dzīvotnes kvalitāte uzlabosies, ozoliem kļūstot vecākiem. Ņemot vērā to, ka lapkoku praulgrauzim gan Latvijā, gan plašāk Eiropā ir nelabvēlīgs aizsardzības stāvoklis (Anonīms 2013), kā arī pagaidām iztrūkst detalizēts aizsargājamo biotopu kartējums, nepieciešams saglabāt visas zināmās un potenciālās šīs sugas dzīvotņu platības. Jāatzīmē, ka vairāk nekā puse no lapkoku praulgrauža populācijas apdzīvo atklātā kultūrainavā, parkos, apstādījumos un alejās esošos kokus (Telnov 2005), tādēļ aleju aizsardzībai šīs vaboļu sugas saglabāšanā ir būtiska loma.

Alejai ir mazāka nozīme citu aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu saglabāšanā. Tā kā Aleja atrodas apdzīvotā teritorijā, praktiski neiespējami nodrošināt atmirušās koksnes saglabāšanu, ja neskaita lielas dimensijas nokaltušus zarus. Taču arī šis atmirušās koksnes veids Alejā nav sastopams, jo nesen veikta šādu zaru izzāģēšana.

Kopumā pašlaik uzskatāms, ka Alejai ir viduvēja nozīme aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanas kontekstā, sagaidāms, ka nākotnē Alejas nozīme pieaugs.

7. REKOMENDĀCIJAS TURPMĀKAJAI ALEJAS APSAIMNIEKOŠANAI

Ņemot vērā atzinuma 6.nodaļā norādīto, **Alejai noteikti ir saglabājams aizsargājamas alejas, dabas pieminekļa statuss. Alejā ir saglabājami visi dobumainie koki, kas tur atrodami pašlaik vai izveidosies nākotnē. Pašlaik atzinuma autora ieskatā nav (tomēr nepieciešams arī arborista viedoklis)**

nepieciešami koku apsaimniekošanas pasākumi pēc iespējas ilgāka koku mūža nodrošināšanai, tomēr nākotnē tāda vajadzība var rasties. Cilvēkiem un transportlīdzekļu kustībai bīstamu koku izveidošanās gadījumos, ja nav iespējamās alternatīvas, to nozāģēšanai nepieciešams Dabas aizsardzības pārvaldes saskaņojums un bezmugurkaulnieku eksperta klātbūtne, lai nodrošinātu potenciāli bīstamo koku dobumos esošo aizsargājamo bezmugurkaulnieku pārvietošanu uz citiem alejas vai tuvākās apkārtnes kokiem.

Alejas rietumu pusē atrodas ozolus daļēji noēnojošu egļu rinda. Atzinuma autora ieskatā, **no aizsargājamo bezmugurkaulnieku daudzveidības ilgtermiņa saglabāšanas viedokļa egles būtu ieteicams nozāģēt**. Egļu zāģēšanu būtu rekomendējams veikt divos piegājienos, ar vairāku gadu starpību, lai novērtētu, vai saules apgaismojuma apstākļu izmaiņas negatīvi neietekmē Alejas ozolus. Pašlaik nekas neliecina, ka Alejas austrumu pusē, kur egles jau ir izcirstas, ozoli ciestu no apgaismojuma izmaiņām, tomēr šī ozolu rinda atrodas austrumu pusē, kas mazāk pakļauta saules ietekmei. No bezmugurkaulnieku daudzveidības saglabāšanas viedokļa nebūtu ieteicams pieļaut no jauna iestādīto eglīšu izaugšanu tādā augstumā, kad tās sāks noēnot līdzās augošo ozolu stumbrus. Ņemot vērā to, ka Alejā ir tikai viena platlapju koku paaudze, un tālākā nākotnē sagaidāms, ka samazināsies bezmugurkaulnieku daudzveidībai nozīmīgu platlapju koku daudzums, būtu **ieteicams nozāģēto egļu rindas vietā stādīt jaunus ozoliņus, kā rezultātā nākotnē izveidotos ozolu dubultaleja** (divas koku rindas vienā ceļa pusē), ar vecākiem kokiem dubultalejas iekšējā rindā, tuvāk ceļam, un jaunākiem kokiem ārējā. Dubultalejas Latvijā vietām ir sastopamas (Zūru apkārtnē, Rencēnmuižas apkārtnē).

Jaungulbenes ozolu alejas apkārtnē ir daudz citu aleju (galvenokārt dominējošā koku suga - liepa), kā arī Jaungulbenes pils parks un apstādījumi, kas arī ir potenciāla lapkoku praulgrauža dzīvotne. Rekomendējams noskaidrot minēto teritoriju nozīmi aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanā un plānot apsaimniekošanas pasākumus plašākas teritorijas kontekstā, lai sugu populācijām nodrošinātu ilgtermiņa saglabāšanās iespējas.

8. PAŠREIZĒJO ALEJAS ROBEŽU IZVĒRTĒJUMS

Alejas pašreizējās robežas kopumā ir optimālas. Aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām piemēroti veci platlapju koki atrodas arī ārpus Alejas, tās tuvākajā apkārtnē, tomēr šīm teritorijām nav raksturīga tipiska alejas struktūra. Jaungulbenes pils parka apstādījumi pašlaik no aizsargājamo bezmugurkaulnieku daudzveidības viedokļa ir izvērtēti nepietiekami, trūkst datu par parka teritorijas piemērotību vai nepiemērotību īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām. Jaungulbenes apkārtnē plašākā apkārtnē ir sastopama virkne citu potenciāli aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu aleju bez aizsargājamo teritoriju statusa (6.attēls). Rekomendējams noskaidrot, kāda ir šo aleju posmu nozīme aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanas kontekstā. Īpaši pievēršama uzmanība šādiem aleju posmiem – gar veco Gulbenes ceļu no tilta pāri Liedes upei līdz Jaungulbenei (ar pārrāvumiem), kā arī no Jaungulbenes līdz Ušura ezeram, pagriezienam uz Ušura kapsētu. Šajos ceļu posmos alejas ir novietotas ārpus apdzīvotām vietām, tām mazāk pieguļ dzīvojamā apbūve, ir mazāka transportlīdzekļu kustības intensitāte, tādēļ mazāks iespējamo konfliktsituāciju risks un augstāks bioloģiskās daudzveidības vērtību saglabāšanas potenciāls. Savukārt alejas gar veco Gulbenes ceļu no Jaungulbenes līdz Gulbītīm, kā arī no Jaungulbene virzienā uz Gulbenes-Madonas autoceļu ir novietotas teritorijās ar blīvāku dzīvojamo apbūvi, šeit arī ir intensīvāka transportlīdzekļu plūsma, kā arī pēdējā gada laikā veikta dobumaino koku izzāģēšana. Visi minētie apstākļi samazina šo aleju bioloģiskās daudzveidības vērtību potenciālu.

9. SECINĀJUMI

Atbilstoši pašreizējam zināšanu līmenim, Jaungulbenes ozolu alejai ir viduvēja nozīme īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanas kontekstā. Šeit konstatēta viena, samērā plaši izplatīta aizsargājamā bezmugurkaulnieku suga – spožā skudra, kā arī sastopama prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža dzīvotne. Jaungulbenes ozolu alejai ir pietiekami

augsts aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīvotnes kvalitātes pieauguma potenciāls, ņemot vērā to, ka alejas koki pamazām sasniegs vecumu, kad sāks veidoties lielāku dimensiju dobumi. Ņemot vērā augstāk minēto, Jaungulbenes alejai noteikti ir saglabājams īpaši aizsargājamas alejas, dabas pieminekļa statuss, jo īpaši tādēļ, ka tuvākajā apkārtnē gar ceļiem pēdējā gada laikā ir pieaudzis izzāgēto dobumaino platlapju koku skaits. Aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanas kontekstā Jaungulbenes alejā ir saglabājami dobumainie koki, nozāgējama rietumos pieguļošā egļu rinda, ierobežojama austrumu malā pieguļošo jauno egļu augšana tādā augstumā, kas izraisīs ozolu stumbru noēnojumu, kā arī ieteicams apsvērt jaunu ozoliņu stādīšana nozāgēto egļu rindas vietā. Lai pilnīgāk izmantotu Jaungulbenes alejas potenciālu, rekomendējama apsaimniekošanas plānošana plašākas teritorijas kontekstā, izvērtējot arī Jaungulbenes pils parka teritoriju. Pašreizējās Jaungulbenes ozolu alejas robežas ir uzskatāmas par optimālām, tomēr izvērtējama virkne potenciāli nozīmīgu Jaungulbenes apkārtnes aleju, īpaši ārpus apdzīvotām vietām, ar mazāku transportlīdzekļu plūsmu un mazāku dzīvojamās apbūves intensitāti pieguļošajās teritorijās. Piezīme: Jaungulbenes ozolu alejai var būt vēl citas bioloģiskās daudzveidības (dabas), kultūrvēsturiskās vai citas vērtības, kas nav šī eksperta atzinuma kompetencē.

10. IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Anonīms 2013a. Ziņojums Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā. Novērtējums par 2007.-2012.gada periodu.

http://www.daba.gov.lv/public/lat/dati1/zinojumi_eiropas_komisijai/

Anonīms 2013b. Ziņojums Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā. Novērtējums par 2007.-2012.gada periodu.

http://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=/lv/eu/art17/envuc1kdw/LV_species_reports-131018-113252.xml&conv=354&source=remote#1084BOR

Auniņš A. (red.) 2013. Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. 2.papildinātais izdevums. Rīga, Latvijas Dabas fonds, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 320 lpp.

Bāra J., Nitcis M., Lārmanis V., Valainis U. 2015. Parkveida pļavu un ganību aizsardzības plāns. Daugavpils, Daugavpils Universitātes Dzīvības zinātņu un tehnoloģiju institūts, 86 lpp.

Ek T., Auziņš R., Suško U. 2002. Mežaudžu atslēgas biotopu inventarizācija. Metodika. Latvija, Valsts Meža dienests, Ūstra Götaland Mežu pārvalde, Zviedrija, 76 lpp.

Kalniņš M., Dreimanis J. 2007. Protected Insects of Latvia – *Lasius fuliginosus* (Latreille, 1798) (Hymenoptera: Formicidae). Latvijas Entomologs, 44: 95-102.

Kalniņš M. 2014. Priekšlikumi Natura 2000 teritoriju dibināšanai lapkoku praulgrauža *Osmoderma eremita* (=barnabita) aizsardzībai. Sigulda, biedrība "Zaļā upe", 24 lpp.

Telnov D. 2005. Lapkoku praulgrauža *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763) sugas aizsardzības plāns. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, 100 lpp.

Vilks K. (red.) 2013. Bez mugurkaulnieku monitoringa metodika Natura 2000 teritorijās. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, 65 lpp.

Vilks K. (red.) 2015. Latvijā sastopamās Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, Dabas aizsardzības pārvalde, 96 lpp.

Kristaps Vilks,

sertificēts biotopu un sugu aizsardzības jomas eksperts

ar specializāciju par bezmugurkaulniekiem un meža un virsāju biotopiem

(DAP sertifikāts Nr. 10, derīgs līdz 25.03.2019.)

Kontaktinformācija:

tālrunis: 26513497
e-pasts: kristaps.vilks@lu.lv